

יצחק למדן - ליובל החמישים

ויקר. ביאליק הכורך שירה עם מציאות וסיפור ילדותו פורח כחלום. ואף אחת מן הדרכים הללו לא הדריכה את ברנר. כיצד יעטוף אדם את סיפורו סוד והוד והזיה מצווה מפי הגבורה שבנפשו ושבנפש עמו לראות נכוחה, ולהראות מישרים, ולבלע כל לוט, ולגרש כל מדוח, ולטאטא במטאטא אור כל אופל וכל מסתור, למען יראי בני-אדם לנפשם ויחרדו, ויודעו ויתעוררו! והיה סיפורו אפור כאפר, פרוזאי עד תכלית, ועתים גם מקוטע בקטעי פובליציסטיקה, ורק אש פנימית, אש-ברנר, היתה מחיה את הפרקים הללו ופוגעת בקורא ככוויה.

למדן מצא גם הוא לפניו מעלות ודוגמיות שיריות בתחילתו. משוררים מרדו ב-אבות השירה. קלסיות היתה שמ-נרדף לש-ממון. יש שרצתה שירה לפלג את הנפש ולשיר מפלגותיה. יש שהבקיעה אל ה"תוך" ומאסה בקליפותיו של עולם שהן צורותי החיצוניות. יש שראתה עצמה שירה של מוסיקה והגיון לא דבק במלים ובצירופי-הן. יש ששר אדם מתוכו המבולק והנבוך

על טהרת האקספרסיה והיתה שירה לדרוש ולרמוז ולסוד ולסתום. היו אז בלמדן די סער ודי מבוכה כדי הסער וכדי הנבך את שירתו ולעשותה מרדנית ביותר, מודרנית ביותר. אך לא משורר כמוהו יעשה לעצמו פרד"ס-שירה ויאחזו עצמו בסבך סתומות בשעה שיעודו הוא יעודו של מעורר, והי אופל אויבו הוא ואויב עמו, והמסתור עז כר עמו, באשר מן האופל הנה גיזון הגורל של ישראל הרודפנו ומכתתנו עד חרמה. ואנו אין תקנה לנו אלא בשיבה למזרח, לשמשה של מסדה, שקרניה יטאטאו מת-כנו את השחור ואת הזאביות הרודפת עצ-מה בקרבנו ואת הפחד שאנו מפחדים מעצ-מנו. כי אדמת מסדה ספר-אור פתוח: "קרא כל אבן בה, כל שית, אין סתום בה, אין געלם לאור השמש. ואוי לאשר סוד אפל יצפין עור, את כל צפרני קרניה בו תנעץ השמש, את סודו אפל תעקור וכנוצה מ-דולדלת ומרוטה יסוער באור". במסדה גם הרים שואגים אל על:

**בַּקְעִינוּ, הֵא, בַּקְעִינוּ, שֶׁמֶשׁ,
וְגַם תִּזְכְּנוּ הָאֵפֶל גְּלִי!...**

על כן בהירה שירת למדן גם בהמיתה וגם בשאגתה. גם הכאב הגדול של שירת אביוני אדם, שקרעו אתרוני בגוהים ועש-אום דגלים וסמלים לאידיאלים לא להם, לא עבר את הציוריות שבשירת למדן. כי איככה ישיר אדם אל אדם ותישמע המיתו וייראה צערו ויתגלה שברו של עם אם לא שיטיל בעיניו את הבערה בדרך הציור, שהיא לשון הלשונות, המדברת אל אדם מימי ילדותו עז אתרון חלומותיו? נקל לו למשורר להק-שיב לרגע להלמות לבו ולתשר"ק אותה ב-לשון הסתומות, לאתב"ש אותה באימאזים מן התווה שבו. גם סבר של דולה-מעמקים מתהומות-אנוש יהיה לשירו וגם כבוד "מודרניזם" ינחל. ואילו משורר כיצחק למדן צייר נכוחות הוא, באשר אל האדם הוא פונה. וכיצד יראה לו לאדם את הט-רגיות של ידי ישראל אם לא שהן תלויות כדליים ריקים על פני בארות-עולם מלאות; וכיצד יתפוס אדם דרכו הנוגה והבלתי-נמנעת עם אחיו בני עמו אם לא שתצויר כמסע באורחה מחוברת באפסר ו"צואר לצואר ימסור כלות-נפש צלצולו וצעד לצעד נשלב לשעטת-דרכים פלאית"..." היש-מה לאדם לשון אחרת מלשון-הציור בה "יתודע אל לבחירי רוחו — ויוצר אמן יג-לום בה הגיג לבכו ומצא פתרון בה לחלום לא-הגוי"?

חלומות לא-הגויים מקננים גם בנפש למ-דן. הוא שלח יונות כיסופים לתור מקלט בנופים המדמדמים ברחקי-שם, שמו לא נד-עה, למען לא תשובנה ולמען צפות להן... ומנגינה בו ארוגה מאין-אומר ומחד הדממה, וגעגועי-תמיד על לשון אין-קול-ושמע. אך לא אלה מתנו של משורר לאדם, לעם. חייב משורר להגות את חלומו ורק אז יהיה ל-שיר. חייבת מנגינה להיארג באומר ובהי ורק אז יהא שיר מתן לאדם. וגעגועי-תמיד לשון תינתן להם, וקול, ושמע. ויצחק למדן נתן את שירו בהיר-בהיר, ואת המית נפשו כשהיא צלילה-צלולה. ואשר עדיין לא הגוי בו, ואשר לא קול לו, עדיין מכביד על לבו, ומפרפר בנפשו, ומצפה ללבושו ולקולו, וכהדו.

ישנם משוררים נוודים, תאבי חליפות, מצידוי רשמים, ספוגיים, שצחוק להם ובכי להם לקדם בהם כל המודמן לעינם ואנחת-אמת וצהלה נאמנה בלבם להקביל כל הי-מתארע בחוג תפיסתם. צבעיהם רבים וצ-ליליהם מגוונים ומכחוליהם נכונו גם לחרט-אניש וגם למכתב-אלוהים, וקובצי-שיריהם רבים עניניהם ושונים נושאיהם, ואין הם מצטרפים לרצון אחד, לרעיון אחד, לתמו-נה אחת.

ישנם משוררים מקובעים קבעון נפשי, בתחום אחד, בו עגנו גם הכרתם גם יצורם, גם רצונם גם רגשם, וכל המודמן לעינם מצטבע מדמיו של אותו יצר, וכל המתא-רע בחוג תפיסתם נופל בחבלם של אותו רצון ואותי רגש, ואין לקפדו ואין להתי-רו. שיריהם של אותם משוררים אין הם כולם אלא שיר אחד, וכל ספריהם ספר אחד.

יצחק למדן המשורר מן המקובעים הוא. "מסדה", "ברתמה המשולשת", "ספר הי-מים", "מתניים", "במעלה עקרבים" — ספר-שירה אחת, מחומש, הוא; שיר אחד שהו-שר בחמישה פרקי זמנים, ואינו אלא אחד, שירו של ישראל, גורלו, מאבקו עם הגורל הקבוע במזלו, ונסיון אחרון של ישראל לשרות עם גורלו במסדה רבת-השמש וח שופת-הסלעים: "אני או אתה" — ישראל או גורלו של ישראל, אחד משניהם יקום ויחי. בכל דורותיו היה ישראל נמלט מגר-רלו יגורלו מדביקו, כרוך אחריו כצל. במ-סוה תהיה פגישה אחרונה, פנים אל פנים בלי מסתור והתהמקות, קרב אחרון. פה יתבקע תוכנו, השמש שעל ארץ זו תבק-ענו ותגלה תוכני האפל, החזק שבקרבונו יעור לקרב, האופל שבנו יתנדף באור, ול גורל הרודפנו לא תהיה עוד אחיזה.

וכך היה יצחק למדן לרומנטיקן של הי-אור, בניגוד לשאר רומנטיקנים הדבקים ב-אופל, במסתרים ובחביון. "יהי אור!" — קירא למדן בבלדה שלו "כי בא השמש". זה האל האוהבנו בחושך אוהב איום הוא לנו, בבדידות ובעלטה הוא אוהבנו וממ-תיק עמנו סוד, במחשכים הוא לואט לנו אהבה של מסתורין וקדישים ודבקות של מארכי-באחד עם כלות נשימה; ויומם לאור שמש, כל בלהות משטמה ירדפנו, ודחנק, ולא האהבה, הוא כלות-נשימתנו.

**אם דָּבַר לָךְ אֵלִי, דְּבַר-אֱהָבָה יָקָר,
גְּדוּל —**

**שְׁטַחְהוּ קְרָגְלֵי כְּמַרְבֵּד-אָבִיב מְדֻשָּׂא,
בְּשׁוֹשַׁן-שְׁחָרִית לִוְהֵט הַעֲלֵהוּ לְרֵאשִׁי,
בְּשֶׁלַּל קוֹלוֹת הַיָּקוּם הַנְּגִינִי בְּאֲזְנֵי הַפֶּלֶא.
שֶׁפֶץ בּוֹ כִּיכְבִּיךָ לִיכָה וְשֶׁמֶשֶׁךָ — יוֹמָם,
וְלַפְּתָנִי עוֹלָמְךָ נָא תֵן שֶׁחַק בּוֹ לְתַפְסֹו
וְלֹא-אֶל-נָא מֵאֲהַבְתָּךְ וְאֶל-נָא מִיִּסוּרֵיהֶו**

כרובם של ילידי ווהליניה כן גם למדן נפשו נוטה אל חומו של שיר ואל תומם של פשוטי-עם ואל צחוק מלב טוב ואל המיה חסידית תמה ואל דבקות בנוף מאהיר-הר בהרהוריו של העולם. והן זה החומר וזה הרוח שמהם קורצו רומנטיקנים של ספרותנו בדרומה של רוסיה, שממקומו של בכי היה צחוקם הולך וממקומו של הרג רב עלתה התלהבות ברסלבית ושי-ביטובית. אך בעתה זו, בעתה של הוויה יהודית על גבולות אוקראינה-פולניה, דבקה במשורר למדן כביעותי ילדות שאין להם מרפא ואף לא ארגעה אלא בעקירתם מני-פשו, יחד עם האופל שבהם. על כן אין רפואה לישראל בעיירות גלותו, לא בחסי-דות מרדמה במחולה המרקד מסביב לעצ-מו בלי תחילה ובלי סוף, בעצימת-עיניים של מהוללי על פי תהום; ואין תקוה לישראל בלשון יידיש שפצחה שיר חדש בלשון פעמונים של פרץ מארקיש, לפי שגם לשון פעמונים זו לא עוררה אלא הרדימה. שהרי אין שירה עולה אלא מתוך שפע, והש-פע של אותה שירת-יידיש לא שלה היה אלא שאול היה אתה, מפרעה על חשבוןך עתיד, ואותו שפע-עתיד לשירה עברית נר-פך והיידיש לא בת-פרעון היתה. ידע זאת ידיעה נאמנה הסופר מנובי-מלין, י. ת. בר-נר, איש העם, שהלך אחר העברית הרחו-קה אותה שעה מעם. הרגיש עמוקות בדב-העלם ממלינוב, יצחק למדן, גם הוא איש העם במיטב מובנו של צירוף-מלים זה, ויצא גם הוא לעורר בכוחן של כ"ב האר-תיות ב"מסדה". כ"המעורר" בשעתו, בש-חרה של עליה שניה, שפגע ביחידים ועי-ררם ושוב לא ערבה עליהם שינה עד שהי-תה עליה לנפשם; כן גם "מסדה" בשעתה, לאחר מלחמה ופרעות, פגעה שירתה בר-בים ועוררתם וטלטלתם והקליעתם בתוך השלשלת של מחול-מסדה הלוהט, המתל-קח. אך לא למען השכחה רותקו באותה שלשלת. אבותינו היו רוקדים בעינים עזי-מות את מחול-החידה שאין לו סוף. מחי-לה של מסדה הוא מחול הסתרון, מחול ההכרעה, מחול ההתעוררות.

ומיוחדת בגורלה היא דרכם האמנותית והשירית של סופרים ומשוררים מעוררים. ברנר היה מספר-מעורר. כמה מעלות ודוג-מות נאות מצא לפניו בשעתו. פרץ הפורץ ועולה אל "למעלה מזה"; פרישמן המנסה דברו אל הנפש ויורד למטה מזה, שלום אש העוטה לעיירה שיראין ואטלס וכובעי-שי-עלים ומצעיד יהודיה על פני שלוליות-הבוק כעל גשרי-הזיה של אורה ושמחה וששון